

Кафедра фізичної географії та геоекології

Заступник декана
Географічної
знавальної роботи

« 26 » серпня 2026 року

для студентів

обов'язкова

Форма заключного контролю іспит

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__»__ 20__р.
підпис ПІБ

1

Розробник: Іван ДІБРОВА, кандидат географічних наук, доцент, доцент
кафедри фізичної географії та геоекології

ЗАТВЕРДЖЕНО
«25» серпня 2026 р.

Завідувач кафедри

 доц. Людмила БІЛОУС

Протокол №1 від «25» серпня 2026 р.

Схвалено науково - методичною комісією географічного факультету

Протокол №5 від «26» серпня 2026 р.

Голова науково-методичної комісії

 доц. Наталія КОРОГОДА

«26» серпня 2026 р.

ВСТУП

1. Мета навчальної дисципліни - здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області наук про Землю або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та антропогенних об'єктів, процесів та явищ із використанням комплексу даних та за умовами недостатності інформації.

2. Попередні вимоги до успішного опанування курсу:

1. *Успішне* опанування дисциплін «Загальна геологія», «Гідрологія», «Метеорологія», «Ґрунтознавство», «Біогеографія» та ін.
2. *Знати* властивості та закономірності розвитку географічної оболонки, структуру й функціонування природного комплексу, екзогенні та ендегенні процеси, вплив людини на довкілля та наслідки такого впливу на глобальному, регіональному й локальному рівнях.
3. *Вміти* застосовувати картографічний метод та метод спостереження, проводити зіставлення й порівняння природних об'єктів, процесів і явищ, робити узагальнення, послідовно аналізувати природні умови досліджуваних територій, давати оцінку їхніх змін в результаті господарської діяльності людини.
4. *Володіти* навичками, такими як: складання фізико-географічної характеристики досліджуваної території, читання тематичних (геологічних, кліматичних, ґрунтових тощо) й загальногеографічних (фізичних) карт, знаходження і використання географічної інформації (друкованої та електронної) для розв'язання поставлених навчальних завдань, користування унаочнювальними засобами, зокрема об'єктно-натуральними, об'єктно-замінювальними, приладно-природничими та програмно-забезпечувальними.

3. Анотація навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліна «Фізична географія материків та океанів» присвячена розгляду природних умов та вивченню закономірностей розвитку окремих частин географічної оболонки – материків та океанів. Зокрема розглядаються фізико-географічне положення, особливості берегової зони, історія геологічного розвитку, тектоніко-орографічна будова, кліматичні умови об'єктів вивчення, аналізуються води суходолу (поверхневі й підземні), ґрунтово-рослинний покрив й тваринний світ, виділяються та описуються одиниці природного районування (фізико-географічні зони та країни).

Дисципліна поділяється на *дві* змістові частини, які розкривають походження й особливості природних умов океанів та материкових утворень. Серед питань, що підлягають ґрунтовному висвітленню, відносять диференціацію географічної оболонки на субглобальному та регіональному рівнях, аналіз взаємодії та взаємозв'язку природних компонентів материків і океанів, що визначають формування неповторних рис природи Землі.

Дисципліна спрямована на формування у здобувачів освіти спеціальних географічних компетентностей, зокрема *змістового* (емпіричні й теоретичні знання), *операційного* (вміння, навички, прийоми навчально-пізнавальної діяльності й досвід їхнього застосування для вирішення завдань теоретичного і

практичного характеру) та *світоглядного* (географічна картина світу, емоційно-ціннісне ставлення до довкілля і людської діяльності у ньому, набута творча діяльність) компонентів.

4. Завдання вивчення дисципліни. У результаті опанування дисципліни здобувачі освіти повинні набути такі загальні та спеціальні компетентності:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК15);
- здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні Землі, її геосфер та результатів їх взаємодії (СК2);
- здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси (СК10).

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Фізична географія материків та океанів як навчальна дисципліна. Мета і завдання, об'єкт й предмет вивчення, методи, принципи та підходи дослідження	лекція, семінарське заняття	усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, іспит.	5%
1.2	Знати і розуміти наукові теорії походження материків і океанів	лекція, семінарське заняття		5%
1.3	Пояснювати особливості географічного положення та складати загальну характеристику материка: розташування відносно екватора, точок полюсів та півкуль, відношення до інших материків, океани і моря, що його омивають, площа материка та його острівної частини, крайні точки, середні висотні відмітки, максимум і мінімум висот, положення відносно центрів дії атмосфери й кліматичних поясів	лекція, семінарське заняття		5%
1.4	Знати і розуміти берегову зону материка: фактори її формування (абразійна діяльність моря, тектонічна будова, клімат, антропогенна	лекція, семінарське заняття		5%

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	діяльність – наявність потужних портово-промислових комплексів), протікання берегових процесів і явищ, генетичні типи берегів та їх особливості			
1.5	Знати і розуміти геологічну історію розвитку материка, основні риси тектонічної будови: архейсько-протерозойські ядра (давні платформи та їхні елементи – синеклізи, антеклізи, щити), молоді платформи, геосинклінальні області (прогини та гори), характер осадових відкладів	лекція, семінарське заняття		5%
1.6	Знати і розуміти основні типи морфоструктури гір та рівнин материка: цокольні глибові гори та нагір'я, столові гори, вулканічні гори та вулканічні плато, відроджені гори, успадковані складчастою структурою, цокольні рівнини і плоскогір'я, пластові рівнини, акумулятивні рівнини.	лекція, семінарське заняття	усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, іспит.	5%
1.7	Пояснювати клімат материка, зокрема характеризувати основні кліматоутворюючі фактори (сонячна радіація, атмосферна циркуляція, підстильна поверхня), кліматичні пояси та області	лекція, семінарське заняття		5%
1.8	Знати і розуміти особливості внутрішніх вод материка: річкові системи, озера, болота та заболочені землі, підземні води та льодовики	лекція, семінарське заняття		5%
1.9	Фізико-географічне районування материка: характеристика географічних	лекція, семінарське заняття		5%

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	поясів і природних зон як зональних просторових утворень			
1.10	Фізико-географічне районування материка: характеристика природних країн та областей як азональних просторових утворень	лекція, семінарське заняття		5%
1.11	Загальний огляд Світового океану: просторові структури, тектонічні особливості, рельєф дна, солоність та температура вод, хвилювання й течії в океанах і морях, органічний світ та природне районування	лекція	усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, іспит.	5%
1.12	Знати і розуміти географічне положення, межі, геологічну будову, рельєф дна, донні відклади, мінеральні ресурси, кліматичні умови, органічний світ та природне районування океану	лекція, семінарське заняття		5%
2.1	Використовувати навчально-наочні посібники, читати фізичні і тематичні карти	семінарське заняття		до 30%
2.2	Скласти фізико-географічну характеристику материка і/або океану за визначеним планом	семінарське заняття		
2.3	Виявляти закономірності розвитку природи материка / океану, встановлювати взаємодію людини з навколишнім середовищем й визначати наслідки такої взаємодії	семінарське заняття	усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, іспит.	
2.4	Зіставляти, порівнювати та аналізувати протікання фізико-географічних процесів і явищ, особливості будови й розвитку у часі материків і океанів	семінарське заняття		

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
2.5	Користуватися контурними картами, зокрема позначати та підписувати об'єкти географічної номенклатури	семінарське заняття		
2.6	Використовувати електронні посібники, карти, мережу Інтернет для підготовки та виконання самостійних завдань	семінарське заняття		
комунікація як ключова географічна компетенція передбачає:				
3.1	Володіння способами взаємодії з суспільним оточенням й навичками роботи у групі і колективі	семінарське заняття	виконання творчих аналітичних робіт, презентація, дискурс тощо	до 5%
3.2	Здатність виконувати поставлені різноманітні завдання	семінарське заняття		
3.3	Вміння презентувати свою роботу, виступати з усними повідомленнями, вести дискусію, ставити запитання, оперативно діяти у різноманітних ситуаціях та надавати допомогу іншим, бути відкритим на спілкування і т.п.	семінарське заняття (презентація)		
автономність та відповідальність: продемонструвати розуміння особистої відповідальності за професійні та/або управлінські рішення чи надані пропозиції/рекомендації, які можуть впливати на якість виконання робіт в цілому чи окремих їх складових, зокрема при				
4.1	Виконанні теоретичних і практичних завдань	семінарське заняття, аналітична доповідь, дискусія, вирішення конкретних задач та ситуацій	виконання творчих аналітичних робіт, презентації, дискурс тощо	до 5%
4.2	Аналізі та виборі варіанту природного районування материка для навчальних та наукових цілей			
4.3	Дослідженні екологічних проблем материка / океану та пошуку шляхів їх вирішення			
4.4	Написанні курсової і/або дипломної роботи, наукової статті і/або тез доповідей на конференцію (семінар) тощо			

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код) Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9	1.10	1.11	1.12
1. Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, геоекології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних процесів формування і розвитку геосфер (ПРН07)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2. Вміти виконувати дослідження геосфер за допомогою кількісних методів аналізу, аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових рівнях (ПРН09)												
3. Впорядковувати і узагальнювати матеріали польових та лабораторних геоекологічних досліджень (ПРН11)												

Результати навчання дисципліни (код) Програмні результати навчання (назва)	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3	4.4
1. Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, геоекології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних процесів формування і розвитку геосфер (ПРН07)	+	+	+	+	+	+							
2. Вміти виконувати дослідження геосфер за допомогою кількісних методів аналізу, аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових рівнях (ПРН09)							+	+	+				
3. Впорядковувати і узагальнювати матеріали польових та лабораторних геоекологічних досліджень (ПРН11)										+	+	+	+

7. Схема формування оцінки: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами усного опитування й написання контрольних робіт та участі на семінарських заняттях.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

- результати навчання – **1.1 – 1.12 (знання)** – до 5% за кожен;
- результати навчання – **2 (вміння)** – до 30%;
- результати навчання – **3 (комунікація)** – до 5%;
- результати навчання – **4 (автономність та відповідальність)** – до 5%.

7.1. Форми оцінювання студентів:

Заняття проводять у вигляді лекцій та семінарів. Завершується дисципліна іспитом.

- **семестрове оцінювання:** кількість балів, що отримує здобувач освіти протягом семестру, є сумою балів, що були отримані при оцінюванні участі на семінарських заняттях, опитуванні та написанні контрольних робіт.

Організація оцінювання: опитування у тестовій та письмовій формі проводиться після завершення викладання кожної теми. Семінари проходять відповідно до графіка їхнього проведення. Контрольні роботи проводяться у тестовій формі. Здобувачі освіти, які отримали за контрольну роботу меншу за мінімально передбачену кількість балів, перескладають її.

Оцінювання за формами контролю:

	3Ч1		3Ч2	
	Min.-18 балів	Max.-30 балів	Min.-18 балів	Max.-30 балів
Опитування	«1»x5=5	«2»x5=10	«1»x5=5	«2»x5=10
Семінарські заняття	«2»x5=10	«3»x5=15	«2»x5=10	«3»x5=15
Контрольна робота*	«3»x1=3	«5»x1=5	«3»x1=3	«5»x1=5
«1» мінімальна/максимальна оцінка, яку може отримати здобувач освіти. 1-мінімальна/максимальна залікова кількість робіт чи завдань. *-усі контрольні роботи мають розрахунково-аналітичний характер				

- **умови допуску до іспиту:** рекомендований мінімум для допуску – 36 балів. Для здобувачів освіти, які набрали сумарно меншу від 36 балів (рекомендований мінімум) кількість, обов'язковою умовою для отримання допуску є написання рефератів по питанням пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

- **підсумкове оцінювання у формі іспиту проводиться в письмовому форматі.** Максимальна кількість балів на екзамені – 40 балів, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 24 бали (60% максимальної кількості балів, відведених на екзамен).

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістова частина1	Змістова частина2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», введеного в дію наказом № 170-32 від 11 квітня 2022 року.

7.2. Шкала відповідності

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

7.3. Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність. Виконання всіх навчальних і контрольних завдань здійснюється з дотриманням Хартії академічної доброчесності та чинних положень Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Під час реалізації освітнього компонента дотримуються принципи академічної доброчесності, зокрема принцип нетерпимості (нульової толерантності) до будь-яких проявів її порушення, відповідно до Закону України «Про академічну доброчесність» та внутрішніх актів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Запозичення, використання даних, ідей, текстів, зображень, цифрових матеріалів та інших результатів мають бути належно атрибутовані. Порушення академічної доброчесності розглядаються відповідно до університетських процедур.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту можуть використовуватися лише у випадках і межах, визначених завданням та чинним Положенням про використання штучного інтелекту при реалізації освітніх програм у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Здобувач освіти несе відповідальність за достовірність, коректність, оригінальність і академічну доброчесність поданого результату та, якщо це передбачено завданням або політикою Університету, зазначає факт, інструмент і мету використання ШІ. Використання ШІ під час індивідуальних контрольних заходів дозволяється лише за прямим дозволом викладача. Використання генеративного штучного інтелекту не допускається під час контрольних заходів (проміжний та підсумковий контроль).

Визнання результатів неформальної та/або інформальної освіти. Результати навчання, здобуті в неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути подані до визнання у встановленому Університетом порядку за умови їх відповідності результатам навчання цієї дисципліни та наявності підтвердних матеріалів.

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самост. робота
Змістова частина 1. «Уведення в дисципліну»				
1	Тема 1. Фізична географія материків та океанів як навчальна дисципліна	2	2	10
2	Тема 2. Наукові теорії та гіпотези походження материків і океанів	2	2	12
Всього за ЗЧ1		4	4	22
Змістова частина 2. «Огляд материків та океанів»				
3	Тема 3. Фізико-географічна характеристика материків тропічних широт (Африка, Австралія, Південна Америка)	6	2	12
4	Тема 4. Фізико-географічна характеристика Антарктиди	2	2	10
5	Тема 5. Фізико-географічна характеристика материків Північної півкулі (Північна Америка, Євразія)	6	2	12
6	Тема 6. Загальний огляд Світового океану	2	-	10
7	Тема 7. Фізико-географічна характеристика океанів світу (Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий)	8	4	12
Всього за ЗЧ2		24	10	56
РАЗОМ		28	14	78

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

лекцій – **28 год.**

семінарських занять – **14 год.**

самостійна робота – **78 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основні:

1. Волошин І.І., Сергієнко Т.С. Землезнавство і краєзнавство : Навчальний посібник. Київ, 2004. 190 с.
2. Волошин І.І. Географія Світового океану : Навч. посібник для вчителів серед. Загальноосвіт. шк. Київ : Перун, 1996. 224 с.
3. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія) : Навч. посібник. Вінниця: «Віндрук», 2005. 464 с.
4. Костів Л.Я. Фізична географія материків і океанів. Африка : навч.-метод. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017.

5. Костів Л.Я. Регіональна фізична географія Євразії: навч. посібник. Львів. ЛНУ імені Івана Франка, 2022.
6. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Географія Африки. Київ, 2000.
7. Міхелі С. В. Фізична географія Євразії : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 286 с.
8. Міхелі С.В. Фізична географія Північної Америки : навчальний посібник. Київ; Ірпінь: ТОВ «Видавництво Перун», 2019. 284 с.
9. Молочко В.В., Бонк Ж.Є., Дрогушевська І.Л. та ін. Довідковий атлас світу. Київ : ДНВП "Картографія", 2010. 328 с.
10. Олійник Я.Б., Федоришак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство : Підручник. К.: Знання-Прес, 2008. 342 с.
11. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів : Навч. посібник Частина II. Євразія. Вінниця : «ГІПАНІС», 2005. 510 с.
12. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів : Навч. посібник. В 2 ч. – Ч. 1. Материків південної півкулі. Вінниця : ЕкоБізнесЦентр, 1999. 200 с.
13. Половина І.П. Фізична географія Європи: Навч. пос. для студ. геогр. спеціальн. вищ. навч. закл. Київ : «АртЕк», 1998. 272 с.
14. Шищенко П.Г., Удовиченко В.В., Петрина Н.В. Фізична географія материків та океанів. Африка : підручник. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2016.
15. Шищенко П.Г., Удовиченко В.В., Олішевська Ю.А. та ін. Фізична географія материків і океанів : підручник: у 2 т. Т.2 Європа. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 464 с.
16. Шищенко П.Г. та ін. Фізична географія материків і океанів : підручник : у 2 т. Т. 1 Азія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 643 с.

Додаткові:

17. Кукурудза С.І. Біогеографія : Підручник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 504 с.
18. Марисова І.В. Біогеографія. Регіональний аспект : Навч. посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 128 с.
19. Позняк С.П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручник. У двох частинах. Ч.2. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 286 с.
20. Проценко Г.Д. Метеорологія та кліматологія: Навчальний посібник. Київ, 2007. 265 с.
21. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П. та ін. Дидактика географії: Монографія. К.: Педагогічна думка, 2014. 586 с.
22. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології : Навч. посіб. Київ : Вища шк., 2005. 495 с.
23. Хільчевський В.К., Дубняк С.С. Основи океанології : Підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. 242 с.

Електронні ресурси:

1. Атлантичний океан [Електронний ресурс] - Режим доступу - <https://www.britannica.com/place/Atlantic-Ocean>

2. Тихий океан [Електронний ресурс] - Режим доступу - <https://www.britannica.com/place/Pacific-Ocean>
3. Характеристика Північного Льодовитого океану Ч.1. [Електронний ресурс] - Режим доступу - http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_materikiv_ta_okeaniv/pivnichnij_lodovitij_okean_ch_1/42-1-0-602
4. Характеристика Північного Льодовитого океану Ч.2 [Електронний ресурс] - Режим доступу - http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_materikiv_ta_okeaniv/pivnichnij_lodovitij_okean_ch_2/42-1-0-603
5. Southern Ocean [Електронний ресурс] - Режим доступу - <https://www.britannica.com/place/Southern-Ocean>
6. Африка. Енциклопедія. [Електронний ресурс] – Режим доступу - <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/africa-physical-geography/print/>
7. Австралія [Електронний ресурс] - Режим доступу - <https://www.britannica.com/search?query=Australia>
8. Південна Америка. Енциклопедія. [Електронний ресурс] - Режим доступу - <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/south-america-physical-geography/>
9. Північна Америка [Електронний ресурс] – Режим доступу - <https://www.britannica.com/place/North-America>
10. Антарктида [Електронний ресурс] - Режим доступу - http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_materikiv_ta_okeaniv/antarktida_osnovni_risi_strukturi_i_relefu/42-1-0-692
11. Загальна характеристика материка Євразія [Електронний ресурс] - Режим доступу - http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_materikiv_ta_okeaniv/zagalna_geografichna_kharakteristika_materika_evrazija/42-1-0-708
12. Характеристика природних умов Азії [Електронний ресурс] - Режим доступу - <https://www.britannica.com/place/Asia>
13. <http://www.earh.google.com>
14. <http://geografica.net.ua>